

Nuo ko viskas prasidėjo

Vienas keistesnių eksperimentų su tikrove, kuriuos prisime- nu iš vaikystės, buvo grojimas laikrodžiu. Tai dažnai dary- davau prieš užmigdamas. Virtuvėje ant stalo stovėjo didelis stalinis laikrodis mėlynu korpusu, baltu ciferblatu ir juodo- mis rodyklėmis. Dieną beveik negirdimas, naktį jis imdavo tiksėti labai garsiai. Atidžiau įsiklausęs, pastebi, kad laikrodis ne šiaip tiksi, bet tarsi sufleruoja įvairias ritmines struktūras. Klausydamas netiki savo ausimis: ar visa tai vaidenasi, ar iš tikrųjų jis tiksi nevienodai? Galiausiai paaiškėja, kad tai ne šiaip laikrodis, o intuityvus instrumentas, paklūstantis tavo valiai. Juo gali groti ką nori, ir viskas, ką čia pat sugalvoji, kuo aiškiausiai girdisi ausyse.

Nuo mažų dienų turėjau tris mane persekiojusius no- rus. Tiksliau, du su puse, nes skraidymas ir nardymas laisvai kvėpuojant po vandeniu – giminiški. Tad labai supaprastinus būtų buvę įmanoma tilpti į du. Reikia patikslinti, kad skraidy- mas turėtų vykti be jokių išorinių aparatų, sparnų ir mechani- nių kūno tęsinių. Jis turėtų būti preciziškai tiksliai koordinuo- tas, siekiant išvengti žūties įsipainiojus į elektros laidus ir kitų apmaudžiai kvailų situacijų. Toks skraidymas neturėtų nieko bendra su aerodinamika ir būtų iš principo kitos prigimties veiksmas, nereikalaujantis prakaito ir pastangų. Tobulai val- doma nesvarumo būseną, kokią kartais patiri sapne. O tapus

nematomam, dingtų ne tik mano kūnas, bet ir visa, kas tuo metu ant jo, – rūbai, batai ir visa kita, kad neįvyktų banalių komplikacijų, vaizduojamų kino filmuose apie nematomas žmones. Taip pat jokių būdu neturėtų matytis paimtų į rankas šaukštelių ir kitų stalo įrankių, fotoaparatus, kramtomo ir virškinamo maisto. Kur būtų matomumo ribos ir kurie daiktai, besiliečiantys su kūnu, matytųsi, o kurie – ne, priklausytų nuo situacijos. Virsmas iš matomo į nematomą ir atvirkščiai jokių būdu nebūtų pasiektas pavartojus cheminių preparatų, jis vyktų akimirksniu ir, panašiai kaip skraidymas, būtų valdomas lengvais judesiais.

Žinoma, visas norų kompleksas neįsivaizduojamas be keliavimo laiku ir gebėjimo virsti įvairiais padarais ir žmonėmis, bet ilgai maniau, kad jeigu galėčiau skraidyti ir tapti nematomas, to užtektų, kad gyvenimas taptų pilnas įdomiausių dalykų.

Pirmas materialus kūrinys, kurį prisimenu, buvo klasės albumas. Tokia užrašų knygelė ochros spalvos plastikiniais viršeliais. Ketvirtoje klasėje galėdavau gan įtakingamai nupiešti žmogaus veido profilį ir albume pavaizdavau dalį klasiokų. Mokytoja pastebėjo mane piešiant per pamoką ir albumą konfiskavo. Nepadėjo atsiprašymai ir maldavimai grąžinti. Tuomet su suolo draugu nutarėme susekti, kur ji gyvena, ir akmenimis išmalti jos buto langus. Po pamokų abu sekėme mokytoją iki stotelės, važiuojame tūnodami autobuso gale, paskui kartu su ja išlipome ir slėpdamiesi už spaudos kiosko laukėme kito autobuso, bet jis atvažiavo visai tuščias ir mokytoja būtų mus kaipmat pastebėjusi. Nutarėme grįžti namo ir susekti ją rytoj. Tačiau pyktis dėl prarasto albumo kitą dieną jau buvo atslūgęs ir planas taip ir liko neįgyvendintas.

Po beveik trisdešimties metų apsilankiau toje mokykloje su tikslu rasti mokytoją, vildamasis, kad galbūt ji albumą išsaugojo kartu su kitais trofėjais. Įsivaizdavau, kad ji savo namuose galėtų turėti ištisą muziejų su daugybe savadarbių skraidančių, smingančių, šaudančių vandeniu, žirniais ir pinčikais ir sprogstančių daiktų, atimtų iš mokinių per pamokas. Prie kiekvieno tokio daikčiuko – kortelė su mokinio vardu, pavarde ir konfiskavimo data. Tačiau mokytoja ten nebedirbo. Mokyklą radau beveik nepasikeitusią, su ta pačia vaizdine agitacija ir kvailais eilėraščiais sienlaikraščiuose. Tik vietoje raudonų žvaigždžių visur puikavosi Gediminaičių stulpai. Keisčiausia, kad kvapas koridoriuose buvo lygiai tas pats. Ypač prie rūbinės. Ypatingas, kiek gaižokas kvapas, kurio nėra tekę uosti daugiau niekur pasaulyje. Būnant ten ėmė šleikštulys. Su palengvėjimu uždariau mokyklos duris ir vėl išmečiau klasės albumo idėją iš galvos.

Sunku įsivaizduoti, kaip jis atrodytų dabar. Daugelis kažkada didelį įspūdį dariusių dalykų vėliau suvokiami kitaip. Pamenu, kaip po ilgo laiko aplankiau bažnyčią Joniškėlyje. Ten dar visai mažą mane vesdavosi Baba. Ankstyvą žiemos rytą kaimo autobusas, apvaliais lyg duonos kepalais, visas girgždėdamas dardėjo apledėjusiu žvyrkeliu. Žvyrkelio kraštai nuolaidūs, abipus jo vos bolavo tamsoje išnykstanti bedugnė. Autobusas visada važiuodavo stipriai pasviręs ir man atrodydavo, kad jis tuoj tuoj virs ant šono ir nugarmės į prarają. Paralyžuotas baimės, įsikibęs į sėdynę priešais galvodavau, kad ta kelionė niekada nesibaigs.

Bažnyčioje virš prakartėlės ramiai sukosi dirbtinės snaižės, nuo masyvių kolonų žvelgė apaštalai besiplaikstančiomis gipsinėmis togomis. Vienas jų ištiestoje rankoje laikė didžiulį

auksinį raktą nuo rojaus vartų. Už paaukuotų durelių alto-
rius centre švytėjo purpurinė erdvė, vedanti į stebuklų pa-
saulį. Aukštai palubėje vandens paviršiumi žengė Kristus, o
pilioriuose tarp žydinčių gėlių ir šviečiančių elektrinių žvakių
kybojo du kraupūs paveikslai, kuriuose šventajam Baltramie-
jui gyvam lupa skūrą. Iki penkerių augau kaime ir bažnyčia
buvo pirma meninio vizualumo patirtis. Visas jos barokas
buvo nukreiptas į mane.

O dabar nustebau, kad ji tokia mažytė, ir freskos su Kris-
tumi, padarytos negabaus meistro, savo primityviu papras-
tumu primena komiksus. Tik paveikslai su šv. Baltramiejumi
tebedvelkia krikščioniška kūno kančia ir viduramžiais. Nu-
fotografavau bažnyčios vidų žiemą per pilnatį su 12 valandų
ekspozicijos išlaikymu. Ta fotografija tapo ciklo „Vaizdinė me-
džiaga“ (2006–2008) dalimi.

Nors klasės albumas buvo konfiskuotas, per pamokas
toliau piešiau. Aš ir suolo draugas Žilvinas buvome beveik
vieninteliai klasėje, apdovanoti šiuo talentu. Vaizduodavo-
me Antrąjį pasaulinį karą su sprogstančiais rusų ir vokiečių
tankais ir iš jų šokinėjančiais degančiais tankistais, indėnų ir
baltųjų kautynes su lankais, strėlėmis ir karo kirviais, smin-
gančiais į raumeningus kūnus, ir įvairiausias komiksus pri-
menančias istorijas su daug kraujo ir negyvėlių. Aplinka buvo
labai agresyvi, visur klestėjo melas ir jėgos įstatymai.

Šeimoje taip pat netrūko apgaulės ir pykčio. Ir aš žlium-
biau iš pavydo, kai jaunesnį brolių priėmė į Juozo Naujalio mu-
zikos mokyklą. Man tebuvo vienuolika, bet puikiai supratau,
kad tai jo bilietas į kitą pasaulį. Po kelerių metų išlaikiau egza-
minus į Stepo Žuko taikomosios dailės technikumą. Antrame
kurse pabėgau iš namų ir nuo to laiko pas tėvus nebegyvenau.

30 rublių stipendijos šiaip taip pakakdavo kambario nuomai Kauno Žaliakalnyje ir kukliam pragyvenimui. Tuo metu pradėjau tapyti aliejiniiais dažais.

Apie tapybą beveik nieko nežinojau. „Stepžukyje“ studijavau keramiką. Tai, ką savarankiškai atrasdavau tapydamas aliejiniiais dažais, dvelkė didžiosiomis paslaptimis ir laisve. Baigtus paveikslus kaldavau prie medinių kambario sienų vieną šalia kito. Niekada negalvojau jų rodyti viešai. Laikui bėgant visas kambario sienas ir dalį lubų apkaliau tapybos darbais.

Tuo metu sklido kalbos, kad „Stepžukyje“ atsirado naujas dėstytojas vardu Antanas Andziulis, dėstantis tapybą įdomiau nei senbuviai jo kolegos. Iki mano išėjimo į armiją buvo likusi savaitė. Technikumo raštinėje sužinojau adresą ir sekmadienio popietę atsiradau prie jo buto durų. Nupasakojau savo situaciją ir pakviečiau į svečius dabar pat. Ką tik grįžęs iš kolektyvinio sodo, pavargęs ir be didelio entuziazmo, jis sutiko užteiti pas mane arbatos.

Pėsčiomis perėję Žaliakalnį, atsiradome mano kambarėlyje. Pastebėjau, kad įėjęs jis kažkaip surimtėjo. Gėrėm arbatą, jis sėdėjo ant kėdės kambario viduryje, apžiūrinėjo sienas ir po geros pauzės pasakė, kad tai labai asmeniška ir jis nejaučia turįs teisę vertinti. Pabendravome gal pusvalandį. Atsimenu kai kurias formalias pastabas ir žodžius atsisveikinant: pagalvok, gal tau į tapybą reikia stot?

Išėjimas į armiją atrodė lyg gyvenimo galas. Iš paskirstymo punkto Vilniuje mus traukiniu išvežė neaiškia kryptimi. Prieš akis buvo kosminė nežinomybė. Traukinys sausakimšas šauktinių. Lydintys karininkai užsidarę priekiniame vagonė. Tušti alaus buteliai lekia pro langus ir vaivorykštėmis žyra į saulės nutviekstus pakelės stulpus, o išlindusios klykiančios

galvos verčia bobutes žegnotis ir kelti savo karves toliau nuo bėgių.

Visą kelią visiems norintiems į užrašų knygeles piešiau miniatiūrinius portretus. Kol atvažiavome į Maskvą, jose susidarė mažyčių portretų galerija su adresais ir atsisveikinimo eilėmis. Kiekviena tokia užrašų knygelė su brangia asmenine informacija prilygo šių dienų išmaniajam telefonui. Jos visos iškeliavo skirtingomis kryptimis po neapbrėpiamą SSRS.

Maskvoje mus perskirstė ir susodino į lėktuvą. Skrydis truko ilgai, apačioje plaukė snieguotos viršukalnės. Lėktuvas nusileido Chabarovske.

Chabarovskas – gražus miestas ant Amūro kranto su didžiuliu parku ir baltomis stalininėmis sportininkų skulptūromis. Jame praėjo dveji metai sustojusio laiko. Niekada daugiau nesu patyręs tokio ryškaus objektyvios laiko trukmės ir subjektyvios laiko patirties neatitikimo. Kai būdamas ten bandydavau įsivaizduoti, ką reiškia sėdėti kalėjime penkerius ar septynerius metus, tai atrodė tiesiog nesuvokiama. Kada tau devyniolika, esi uždarytas ir žinai, kad dvejus metus iš čia niekur nepabėgsi, laikas sustoja, panašiai kaip nuo danties skausmo. Todėl vos atsidūrus Chabarovske prasidėję Sąjūdžio įvykiai, atvedę prie Lietuvos nepriklausomybės, atrodė lyg sulėtinti. Nauja era atėjo tarsi sulėtintame kine.

Laiškai iš visų draugų, draugių, pažįstamų, tėvų buvo įelektrinti mitingais, naujais renginiais, roko maršais ir ore tvyrančia laisvės nuojautos euforija. Banderolėmis plaukė visi sąjūdžio laikraščiai, jų laukdavai sąlančia iš nekantrumo širdim. Anoje Žemės rutulio pusėje ritosi nesustabdoma lavina įvykių, kuriais dar visai neseniai niekas nebūtų galėjęs patikėti.